

Lægeundersøgelse som et fast led i den kriminelle retspleje.

Naar jeg efter opfordring skal skrive et lidet bidrag til tidsskriftets første hefte, ligger det mig nærmest til emne at vælge den i overskriften nævnte reform, som i mine øine er den vigtigste, vor retspleje trænger. Selvfølgelig er det ikke muligt i en saadan kort programartikel at udtømme et saa omfattende og vanskeligt emne; min agt er kun i grove omrids at skissere det nye system, jeg ønsker indført. Skulde det lykkes at faa i gang et ordskifte om selve grundtanken, er hensigten foreløbig naaet. Den nærmere udformning af enkelthederne faar udstaa, til der engang forhaabentlig aabner sig udsigt til virkeliggjorelse af tanken.

Der kan visselig endnu være en god del at indvende mod den fremgangsmaade, domstolene bruger for at fastslaa alle ydre forhold ved en forbryderisk gjerning. Disse mangler er dog bagatelmæssige i sammenligning med den skjodesløse og overfladiske, ofte helt forsømte undersøgelse af gjerningsmanden. (At der undertiden kunde trænges en undersøgelse ogsaa af vidnernes, ja, stundom endog af jurymedlemmernes og dommernes sindstilstand, er forhold, som ligger udenfor denne artikels ramme.)

Skjønt straffeloven selv udtrykkelig paabyder, at ikke blot den objektive, men ogsaa den subjektive skyld skal lægges paa retfærdighedens vegtskaal, synes retfærdighedens gudinde mangengang ikke blot at have bind for øinene, men ganske at mangle syn og sans for alle skyldlettende subjektive momenter og ved afveiningen af den subjektive skyld

hovedsagelig at medtage de skyldforøgende: de tidligere straffe.

Grovest iøinefaldende træder denne forsømmelse frem overfor de udtalt s i n d s y g e lovovertrædere. Den n o r s k e straffelovs § 44 lyder: »En handling er ikke strafbar, naar den handlende ved dens foretagelse var sindsyg, bevidstløs eller iøvrigt utilregnelig paa grund af mangelfuld udvikling af sjælsevnerne eller svækkelse eller sygelig forstyrrelse af disse eller formedelst tvang eller overhængende fare.«

Trods dette klare og ubetingede paabud om straffrihed for alle sindsyge lovovertrædere hænder det sikkerlig aarlig-aars, at norske domstole dømmer sindsyge til straf eller tvangsarbeide. Bare i min kortvarige og lidet omfattende retspsykiatriske virksomhed kjender jeg personlig flere saadanne tilfælder, hvoraf jeg maaske senere kan finde leilighed til her at meddele nogle eksempler. Nogen fuldstændig statistik over, hvor hyppig sindsyge dømmes i Norge, findes desværre ikke; dog har dr. med. H. E v e n s e n meddelt *), at af de 25 straffanger, som indlagdes i kriminalasylet 1895—1905, »var 8 sikkert sindsyge paa gjerningstiden, sidste gang de blev straffet, og andre 7 viste ihvertfald tegn paa sindsygdom lige fra deres indsættelse i fængslet. Det er altsaa sandsynligt, at hele 60 pct. af de sindsyge straffanger her ikke skulde været dømt.«

Fyldigere oplysninger er for S v e r i g e meddelt af sindsygelægerne G e o r g S c h u l d h e i s og O l o f K i n b e r g.

S c h u l d h e i s har i et arbeide af 1898 »Sinnessjuka fångar i Sverige åren 1865—1894« indgaaende behandlet spørgsmaalet om, hvor ofte domstolene har overseet sindslidelser hos forbryderne. Han finder, at i de nævnte 30 aar er mindst 1702 psykisk abnorme eller sindsyge individer blevet dømt uden nogen sagkyndig undersøgelse. Samtidig er mindst 518 individer blevet idømt fuld straf, skjønt de burde været dømt som forminsket tilregnelige.

*) Hans Evensen: »Fra de første 10 aar af Kriminalasylets virksomhed« (Tidsskrift for den norske lægeforening 1906).

I 2464 retssager, hvori den anklagede kan antages at have havt en psykisk lidelse, er denne blevet paa-agtet i 31 %, overseet i 69 %, altsaa i mere end to trediedelev af tilfældene.

For tiden 1895—1906 har Kinberg i et arbeide af 1908 »Brottslighet och sinnessjukdom« paavist, at mindst 97 sindsyge er blevet dømt, — et tal, han dog selv finder alt for lavt i forhold til virkeligheden.

Lignende undersøgelser i andre lande har givet tilsvarende resultater. Domstolene overtræder saaledes aarlig selv straffeloven, hvis vogtere de skal være. Naturligvis skyldes dette uvidenhed og uagtsomhed, men er virkelig denne undskyldning fyldestgjørende, naar det gjælder en saa fundamental retsregel som straffrihed for sindsyge lovovertrædere?

Naar loven paabyder straffrihed for handlinger i sindssygdom, bevidstløshed og dermed beslægtede tilstande, da synes det en selvfølge, at paatalemyndighed, forsvarere og dommere i hvert eneste tilfælde ogsaa maa skaffe sig vished for, at disse tilstande ikke har været til stede. Da nu erfaring viser, at juristernes »almindelige sunde sans« ikke strækker til ved afgjørelsen af disse spørgsmaal, burde de selv være de første til at kræve en regelmæssig psykiatrisk undersøgelse af alle anklagede. Selvfølgelig kan ogsaa de sagkyndige læger tage fejl i begge retninger — erklære ikke-sindsyge for sindsyge og omvendt —, men i saa fald falder ansvaret paa lægerne og ikke paa domstolene, d. v. s. ansvaret for medicinske spørgsmaals afgjørelse falder paa medicinske sagkyndige, altsaa paa det rette sted.

Saavidt jeg ved, har blandt skandinaviske sindssygelæger Kinberg æren af først klart og skarpt at have formet de krav *), hvis gennemførelse maa være det ideelle fremtidsmaal:

*) Olof Kinberg: «Om fängesläkarnas rättspsykiatriska sakkunskap» (Almänna svenska läkaretidningen 1907) og »Brottslighet och sinnessjukdom» (1908).

1. Fængselslægen bør, medens efterforskningen foregaar, gjøre en saa nøiagtig og indgaaende psykiatrisk undersøgelse af enhver varetægtsfange, at ethvert tilfælde af sindsygdom og psykisk undermaal (i det mindste i de højere grader) diagnostiseres allerede paa dette tidspunkt.
2. Fængselslægen bør afgive motiveret udtalelse om alle tilfælder af tvilsom sindstilstand (sindsygdom eller psykisk undermaal).
3. Fængselslægen bør i sin udtalelse om psykiske undermaalere eller sindsyge personer ogsaa udtale sig om deres samfundsfarlighed og foreslaa forføininger med hensyn til deres behandling.«

Kinberg fremhæver selv, hvilke store krav disse hverv stiller til fængselslægenes retspsykiatriske uddannelse. Paa dette punkt skal jeg ikke gaa nærmere ind nu. Selvfølgelig vil retslægen i mange tilfælder maatte tilraade indlæggelse til observation enten i et almindeligt sindsygehus eller i en særlig observationsanstalt, hvor en saadan findes.

Man maa nu ikke tro, at en saadan lægeundersøgelse kun vilde have positiv betydning i de tilfælder, hvor en sindsygdom eller anden sjælelig abnormitet paavises. Nei, det vil være lægens pligt saavidt mulig at klarlægge den anklagedes hele personlighed for domstolen, hans slægtsforudsætninger, hans barndomshjem og opdragelse, hans legemlige og aandelige helbred, livsvaner o. s. v.

Ved et slikt regelmæssigt samarbeide mellem jurist og mediciner vil domstolen først blive i stand til at dømme retfærdig om gjerningen og gjerningsmanden.

Men vil ikke dette apparat arbeide uforholdsmæssig dyrt og sent?

Jeg tænker mig en ordning med fast løn ned retslæger. Ved den nuværende betaling pr. enkeltydelse kan ganske vist den enkelte observation blive meget kostbar, og honoraret let løbe op i hundreder af kroner. Men det store gros af tilfældene vil jo ikke kræve saa vidtløftige og van-

skelige undersøgelser. Den virkelig erfarne retspsykiater vil oftest efter en eneste længere samtale være paa det rene med, om der er nogen grund til mistanke om en foreliggende sindslidelse. Selvfølgelig kan det ikke kræves, at retslægen i hvert enkelt tilfælde skal gennemlæse samtlige akter. Her rører jeg forresten ved et ialfald i Norge ømt punkt: den uoversigtlige, ofte ligefrem kaotiske tilstand, hvori akterne mangengang forelægges de sagkyndige læger.

Jeg fatter virkelig ikke, at juristerne selv kan være tilfredse med en slig ordning. Følgen bliver da ogsaa, at selv dommene ikke ganske sjelden indeholder vitterlige fejl (urigtig navn, feilagtig fødselsaar eller -dag, mangelfuld straffeliste o. s. v.). Jeg har personlig i 3 tilfælde i min lille praksis kunnet konstatere, at tidligere domme er blevet udeglemt.

Der maa kræves en udførlig biografi af enhver tiltalt, med sammentrængt aktuddrag, som stadig holdes à jour af et centralt indregistreringskontor for det hele land (i forbindelse med signalementskontoret); denne biografi maa ogsaa indeholde oplysninger om vedkommendes forhold i fængslerne. Det har ofte forundret mig, at domstolene ikke altid, naar en tidligere straffet forbryder staar for retten, forlanger oplysninger om hans hele forhold i fængslet; derved kunde de faa vigtige vink til forstaaelse af hans personlighed og til vurdering af hans større eller mindre samfundsfarlighed og derved ogsaa faa en vejledning ved strafudmålingen.

Naar det her foreslaede system har virket i et decennium, vil en mængde abnorme personer, især blandt recidivisterne, være sigtet fra og anbragt paa en for samfundet langt mer betryggende og ligeoverfor dem selv langt mer human og retfærdig maade end nu, da de vandrer ind og ud af fængslerne paa tidsbegrænsede domme. Dette vil bringe en stor lettelse i politiets, domstolenes og fængslernes arbeide og rigelig opveje de økonomiske ofre.

Selvfølgelig er jeg paa det rene med, at en slig reforms gennemførelse ikke vil kunne ske med et slag. Men man

kunde straks gaa i gang med en ordning med fastlønnede retslæger, som forpligtedes til at foretage en indgaaende undersøgelse af enhver, som første gang tiltales for nogen forbrydelse, og af enhver tilbagefaldsforbryder, hvis sindstilstand ifølge erklæring fra fængslet synes tvilsum. Naar psykiatrisk uddannelse bliver obligatorisk for alle fængselslæger, vil oplysningerne fra straffængslerne blive en meget værdifuld vejledning. I mange tilfælder vil det selvfølgelig være mest praktisk, at samme person er baade rets- og fængselslæge.

Paa denne maade vil man efterhaanden nærme sig det maal, som bør være fremtidens: lægeundersøgelse af enhver, som anklages for et lovbrud, som kan medføre fængselstraf.

Kristiania, januar 1913.

Johan Scharffenberg.